

Cukura diabēta pacientu pēdu pašaprūpes veselības uzvedības saistība ar pašefektivitāti, zināšanām par pēdu pašaprūpi un subjektīvās kontroles lokusu

Gunta Freimane^{1,2}, Kristīne Mārtinsone^{2,3}, Ingvars Rasa^{1,4,5}, Inese Pavliņa^{1,5}

¹ Latvijas Diabēta asociācija

² Latvijas Veselības psiholoģijas asociācija

³ Rīgas Stradiņa universitāte, Rehabilitācijas fakultāte, Latvija

⁴ Rīgas Stradiņa universitāte, Medicīnas fakultāte, Latvija

⁵ Rīgas Austrumu klīniskā universitātes slimnīca, Latvija

Ievads. Pierādīts, ka atbilstoša veselības uzvedība attiecībā uz pēdu pašaprūpi dotu iespēju novērst 98% no visām apakšējo ekstremitāšu amputācijām. Taču pētījumi liecina arī, ka cukura diabēta (CD) slimnieku līdzestība šādas uzvedības īstenošanai nav pietiekami augsta [Peyrot M., et al., 2005]. Augstāki pašefektivitātes rādītāji, subjektīvā kontroles un labāka slimības izpratne ir saistīta ar augstāku līdzestību dzīvesveida ieteikumiem un ārstēšanās prasībām dažādām pacientu grupām (piemēram, Floyd, et al., 2000, Milne, et al., 2002, Lorig, et al., 1989 metanalīzēs), tāpēc šie raksturlielumi iekļauti veselības uzvedības pētnieku izstrādātajos sociāli kognitīvajos veselības uzvedības modeļos (Norman, Conner, Fishbein, Bandura, Beker, Kanfer, Triandis, pēc Conner, M., Norman, P., 2005). Minēto raksturlielumu savstarpējās sakarības izpētei veltīto pētījumu rezultāti ir pretrunīgi, tāpēc tie jāturpina, lai izstrādātu optimālākus ieteikumus CD slimnieku veselības uzvedības sekmēšanai.

Darba mērķis, materiāls un metodes. 1. Noskaidrot CD slimnieku pēdu pašaprūpes veselības uzvedības saistību ar pašefektivitāti, zināšanu līmeni par pēdu pašaprūpi un subjektīvās kontroles lokusu. 2. Aprēķināt respondentu ar internālo kontroles lokusu vidējo vērtību atšķirības mērītajiem raksturlielumiem, salīdzinot ar izlasi kopumā. Iekļaušanas kritēriji: 2. tipa CD ilgāk par 1 gadu; vecums 40–65 gadi. Izslēgšanas kritēriji: akūta CD dekompensācija; CD hroniskās komplikācijas, kas apgrūtina dalību pētījumā. Pētījuma ietvaros ir veikta aptauja, izmantojot anketu ar jautājumiem pēdu pašaprūpes veselības uzvedības noteikšanai (pētījuma autoru izstrādāta, ar atbilžu variantiem 5 baļļu Likerta skalā); anketu zināšanu līmeņa noteikšanai par pēdu pašaprūpi (pētījuma autoru izstrādāta, ar 18 apgalvojumiem un atbilžu variantiem nominālajā skalā); anketu pašefektivitātes noteikšanai (pētījuma autoru izstrādāta, ar 5 apgalvojumiem un atbilžu variantiem 4 baļļu Likerta skalā); anketu subjektīvās kontroles lokusa noteikšanai (Dž. Roterā testa modifikācija ar 44 apgalvojumiem). Pētījumā izmantoto anketu satura validitāte noskaidrota pilotpētījumā.

Rezultāti. Pētījumā piedalījās 60 sievietes respondentes, 40–65 g. v. (vidējais vecums 61,7 gadi). Statistiski nozīmīga korelācija konstatēta starp respondentu subjektīvās kontroles lokusu un zināšanu līmeni par pēdu pašaprūpi $r = 0,415$ ($p < 0,01$), kā arī negatīva korelācija starp pašefektivitāti un zināšanu līmeni par pēdu pašaprūpi $r = -0,27$ ($p < 0,001$). Respondentu ar internālo kontroles lokusu pēdu pašaprūpes veselības uzvedības, pašefektivitātes un zināšanu līmeņa par pēdu pašaprūpi rezultātu vidējās vērtības bija augstākas nekā izlasei kopumā. Starp respondentu subjektīvās kontroles lokusu un pašefektivitāti korelācija nav statistiski nozīmīga ($r = 0,10$). Respondentu pēdu pašaprūpes veselības uzvedības izpēte liecina, ka 73% respondentu pēdu pašaprūpes veselības uzvedību vērtē kā atbilstošu ārstu ieteikumiem, tomēr jāņem vērā būtisks ierobežojums, ka respondenti pareizi atbildējuši vidēji tikai uz 49% jautājumu par pēdu pašaprūpi.

Secinājumi. Ir saistība starp CD slimnieku pašefektivitāti, zināšanām par pēdu pašaprūpes līmeni un subjektīvās kontroles lokusu. Pētījuma rezultāti liecina, ka respondentiem ar internālo kontroles lokusu ir ārsta ieteikumiem atbilstošāka pēdu pašaprūpes veselības uzvedība, augstāka pašefektivitāte un labākas zināšanas par pēdu pašaprūpi. CD slimniekiem ar labākām zināšanām par pēdu pašaprūpi ir raksturīga zemāka pašefektivitāte, tāpat viņi kritiskāk vērtē savas iespējas īstenot ārsta ieteikto veselības uzvedību.